

Atina Demokrasisinin Kamusal İnceleme Prosedürü Üzerine: “Dokimasia”

Deniz KUNDAKÇI¹

Öz

Bu çalışma, modern kamusal denetimin henüz gelişmediği bir tarihsellikte, demos iktidarını garanti altına almak için geliştirilmiş hukuki ve siyasi bir prosedür olan dokimasia’yı değerlendirme amacını taşımaktadır. Çalışmada, Türk siyasi düşünce literatüründe ihmal edilmiş “dokimasia” adı verilen bir uygulama özelinde, Atina kent devletindeki kamusal denetim süreçleri ve bu süreçlerin demos egemenliği üzerindeki etkileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın kapsamı yalnızca Atina kent devleti sınırları içindeki dokimasia uygulamalarını içermektedir. Kronolojik tarihsellik ise özellikle MÖ beşinci ve dördüncü yüzyıllar ile sınırlı tutulmaya çalışılmıştır. Makalede modern literatüre ait temel kaynakların yanında, konu ile ilgili Lysias, Demosthenes ve Aechines’in mahkeme kayıtlarına geçmiş söylevleri ve Aristoteles, Ksenophon, Platon ile Plutarkhos’un metinlerinden yararlanılmıştır. Yapılan değerlendirmede dokimasia türleri altı kategoride sınıflandırılmış olup, çeşitli örnekler üzerinden mukayeseli bir şekilde ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla yurttaşlık dokimasia’sı, engelli yardımı almak isteyenlere yönelik dokimasia, memur ve boule üyeliklerine ilişkin dokimasia, süvari ve atların denetlenmesi konusundaki dokimasia, hatip dokimasia’sı ve yurttaşlık hakkı elde etmek isteyen yabancıların dokimasia’sıdır. Uygulamanın kökeninde bir kamu görevine atanacak ya da kamusal bir imtiyazdan faydalanacak kişinin, hukuki ve siyasi yönden incelenmesi ve asgari yeterliliği taşıyıp taşımadığı sorgulanmaktadır. Dolayısıyla uygulama, bazı istisnalar dışında, doğrudan cezai bir işlem doğurmaktan ziyade, idari bir işlem niteliği taşımaktadır. Sürecin demos egemenliğini temsil eden konsey (boule meclisi) üyeleri ya da mahkemede jüri üyeleri huzurunda yürütüldüğü tespit edilmiştir. Çalışma, tarihsel ve olgusal bir nitelik taşıyan bir kavram hakkında betimleyici ve özellikle mukayeseli bir yöntem yoluyla ele alınmıştır. Demos egemenliğinin güvence altına alınmasına hizmet eden söz konusu uygulama, kamu idaresi ve denetiminin tarihselliğinin anlaşılması açısından da değer taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Atina Demokrasisi, Dokimasia, Kamusal Denetim, Engelliler, Süvariler.

Kundakçı, D. (2024). Atina Demokrasisinin Kamusal İnceleme Prosedürü Üzerine: “Dokimasia”. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 13(2), 744-765. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1464742>

Geliş Tarihi	04.04.2024
Kabul Tarihi	04.06.2024
Yayın Tarihi	30.06.2024
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Kastamonu, Türkiye, dkundakci@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7331-5682

2024, 13 (2), 744-765 | Araştırma Makalesi

On the Public Scrunity Prosedure of Athenian Democracy: “Dokimasia”

Deniz KUNDAKÇI¹

Abstract

This study, in a historicity where modern public control has not yet developed, aims to evaluate dokimasia, which is a legal and political procedure developed to guarantee the demos's power. In the study, it was tried to evaluate the public control processes in the city state of Athens and the effects of these processes on the sovereignty of demos, especially in a practice called “dokimasia”, which has been neglected in the Turkish political thought literature. Therefore, the content of the study only includes dokimasia practices within the boundaries of the city state of Athens. Chronological historicity, on the other hand, was tried to be limited to fifth and fourth centuries BC. In addition to the basic sources of modern literature, oratories of Lysias, Demosthenes and Aechines in court records and the texts of Aristotle, Xenophon, Plato and Plutarch about the topic were used in article. In the evaluation made, the type of dokimasia is classified into six categories and discussed comparatively through various examples. These are respectively, dokimasia of citizenship, dokimasia for those who want to receive disability contribution, dokimasia for civil servants and boule memberships, dokimasia for the inspection of cavalry and horses, dokimasia of orators, and dokimasia for foreigners who want to obtain citizenship rights. In the origin of the practice is to scrunity the person who will be appointed to a public office or benefit from a public privilege is examined in legal and political terms and questioned whether he has minimum qualifications. Therefore, with some exceptions, the practice is an administrative process rather than a direct criminal process. It has been determined that the process is performed in the face of council (boule) members or jurors representing the demos sovereignty in court. The study dealt with a concept that has a historical and factual characteristic through a descriptive and especially comparative method. The practice, which serves to guarantee demos's sovereignty, is also valuable in terms of understanding the historicity of public administration and control.

Keywords: Athenian Democracy, Dokimasia, Public Scrunity, Disableds, Cavalries.

Kundakçı, D. (2024). On the Public Scrunity Prosedure of Athenian Democracy: “Dokimasia”. *Journal of the Human and Social Sciene Researches*, 13(2), 744-765. <https://doi.org/10.15869/itobiad.1464742>

Date of Submission	04.04.2024
Date of Acceptance	04.06.2024
Date of Publication	30.06.2024
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Assoc. Prof., Kastamonu University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Political Science and Public Administration, Kastamonu, Türkiye, dkundakci@kastamonu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7331-5682

Giriş ya da Dokimasia Kavramı Hakkında

Atina kent devletinde demos'un iktidarı ve bu iktidarın kullanımına ilişkin tartışmalar, siyasi düşünce tarihinde her zaman ilgi çekici bir yer edinmiştir. Tartışmaların odak noktası çoğunlukla, Atina'da siyasal hakların nasıl kullanıldığı ve doğrudan demokrasinin kurumsal işleyişi hakkındadır. Bununla beraber, Atina'da kamusal işlem, hukuki uygulama ve denetimlerin demos iktidarını nasıl güçlendirmiş olduğu genellikle göz ardı edilir. Hâlbuki Eski Yunan demokrasisinin en temel ilkelerinden birisi de, denetim ve kamu önünde hesap verilebilirliktir. Bu yolla siyasal eşitsizliğe neden olabilecek bireysel saldırı ve muhteris duyguların eşit yurttaşlık hakkına dayalı demokratik sisteme zarar vermesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Croix, 2013, s. 360, 470; Burckhardt, 2020, ss. 94-96).

Bu çalışma esasen, Atina'da kamusal bir göreve atanacak ya da yurttaşlık hakkı gibi bir imtiyaza sahip olacak bir kişinin, atamasının yapılması ya da imtiyaza kabulünden önceki soruşturulma aşamalarını değerlendirmeye yöneliktir. "Dokimasia" olarak adlandırılan söz konusu bu soruşturma, makalede başlıca altı türde kategorize edilmiş ve farklı başlıklar altında ele alınmaya çalışılmıştır. Bir kamusal göreve atanmaya dair koşulları sağlayamayan ya da bir memuriyetin hukuken belirlenmiş fiziksel-moral veya maddi önkoşullarını yerine getirmeyen bir yurttaşın, haksız yere bir göreve atanmasının ya da atanacağı görevi layıkıyla yerine getirememesinin demos egemenliğine dayalı siyasal bir sisteme zarar vereceği düşünülmektedir. Yine gerekli nitelikleri taşımadığı halde bir imtiyaza talip olan yurttaş, bir başkasının hak kaybına neden olmaktadır. Çalışmada dokimasia soruşturmasının, sistemin demos iktidarını hukuk dışı ihlallere karşı koruma amacına hizmet için ortaya konmuş bir uygulama olduğu ileri sürülmektedir.³

Kavram, etimolojik olarak dokimazō (inceleme, denetim) fiilinden türeyen ve yukarıda ifade edildiği gibi, Atina'da herhangi bir kamu görevini üstlenecek ya da herhangi bir makama atanarak kamu yararı veya yetkisini kullanacak kişilerin, göreve başlamadan önce kamusal incelemeye tabi tutulmalarına ilişkin genel bir prosedürü ifade eder. Bu prosedür, adayın kimlik bilgileri başta olmak üzere fiziksel sağlık ve yeterliliği, mensup olduğu sosyal sınıf ve deme, aile ilişkileri ve askerlik durumu gibi bilgilerin denetlendiği ve çoğunlukla re'sen yürütülen bir süreç olarak ifade edilebilir (Todd, 2009, s. 73; Rhodes, 2016).

Dokimasia, incelemeye tabi tutulan kişi hakkında boule üyeleri ya da mahkemede jüri üyeleri tarafından yapılan oylama sonucunda ortaya çıkan hukuki bir hükümdür. Yapılan oylamada lehte yeter düzeyde oy alan aday, makamda göreve başlama ya da kamu sorumluluğunu yerine getirme hakkına sahip olur. Dokimasia herhangi bir suçu belirleyen veya cezai işlem gerektiren bir yargılama usulü değil, sadece idari bir prosedürdür. Dolayısıyla inceleme sonucunda yeter düzeyde oy alamayan adayın sadece ilgili makam için ataması yapılmaz ya da kamu yararı ya da sorumluluğundan faydalanamaz (Harris, 2013, s. 254). Kurayla veya seçimle belirlenen memurlar (strategos (general) dâhil), büyükelçiler, haberciler, hatipler, yurttaşlığı hak edecek gençler

³ Atina demokrasisi, eşitliğe dayalı kolektif yapısını koruyabilmek için benzer niyetlerle farklı türde uygulamalardan yararlanmıştır. Örneğin rejimi muhtemel tiranlık heveslilerine karşı korumak adına siyasal bir sürgün cezası olarak "ostrakismos", servet dağılımında belirli denge sağlayabilmek için "leitourgia" ve kamu görevlerini tamamlayan görevlilerin zimmetlerine para geçirmelerinin önüne geçebilmek için "euthyna" gibi çeşitli yasal prosedürlere başvurmuştur (MacDowell, 1986, s. 170; Rhodes, 2019, s. 101; Kundakçı, 2018).

(*ephebos*), engelliler, süvariler, atlar ve atlı avcılar gibi birçok kamusal görev sahibi veya belirli bir kamu hakkından faydalanmak isteyen herkes dokimasia sürecine tabi tutulmaktadırlar (Gagliardi, 2009, s. 99). Konularına göre bir kısmı *boule*'nin, bir kısmı önce *boule*'nin sonra mahkemenin, diğer bir kısmı ise yalnızca mahkemelerin münhasır yetkisi altında olması nedeniyle, dokimasia prosedürünün detaylı bir tartışmayı hak ettiği ifade edilebilir.

Görevin gerektirdiği koşullara göre dokimasia sürecinde adaya yöneltilen sorular çeşitlilik göstermekle birlikte; bazı standart sorular adaya genellikle her durumda yöneltilmektedir. Buna göre adayın;

- [Büyük] Babasının ve [Büyük] Annesinin Atina yurttaşı olup olmadığı,
- Herhangi bir suç işleyip-işlemediği,
- Hangi sosyal sınıfa mensup olduğu,
- 18 yaşından [yurttaşlık] ya da 30 [*boule* üyeliği için] yaşından büyük olup olmadığı,
- Engelli olup olmadığı,
- Attika sınırlarında kendine ait bir arazisi olup olmadığı,
- Evlilik sonucu doğan meşru bir çocuk olup olmadığı,
- Atina'da aile mezarlıklarının bulunup bulunmadığı

gibi sorulara verdiği yanıtlar ve şahitler yardımıyla, görev ya da imtiyazın gerektirdiği belirli nitelikleri taşıyıp taşımadığı anlaşılmaya çalışılmıştır (Rihll, 1995, ss. 93-94). Uygulamanın kökeninde Atina idaresini, fiziksel ya da moral açıdan kusurlu, niteliksiz, yanlış beyanda bulunan ve demokratik rejime karşı çıkan kişilerden koruma ve demos'un egemenliğini güvence altına alma arayışı olduğu söylenebilir. Bu çalışmada altı başlıkta sınıflandırılan dokimasia'nın, ilk üç türünün gündelik yaşama dair ve daha çok formal ve hukuki bir incelemeyi esas aldığı iddia edilmektedir. Öte yandan son üç dokimasia'nın ise demokratik rejimin politik ve moral gerekçelerle uygulamaya koyduğu süreçleri ifade ettiği ileri sürülebilir.

1. Yurttaşlığa İlişkin Dokimasia

Atina siyasal toplumunun bir parçası olmaya ilk adımını atan genç erkeklerin (*ephebos*) yurttaşlığa kabul edilmeleri için belirli bazı özellikleri taşımaları gerekir. Bu dokimasia türü, reşit olarak kabul edilen Atinalı gençlerin denetlenmesi sürecini ifade eder. Atina'da 18 yaşına ulaşan *ephebos*'lar dokimasia süreçleri tamamlanuncaya kadar, kentteki hukuki ve siyasi işlemlere katılma hakkına sahip değillerdir. Dolayısıyla sadece belirli bir yaşa ulaşmış olmak, yurttaş olmaya hak kazandıran yegâne unsur olarak değerlendirilmemiştir. Atinalı bir *ephebos*, 18. doğum gününü takip eden Attika yılında iki aşamalı bir süreçten geçmek zorundadır. Sürecin birinci aşaması gencin mensup olduğu *deme*⁴, ikincisi ise *boule* huzurunda gerçekleşir (Kraut, 1984, ss. 154-156; Aristoteles, *Ath. Pol.* 42.1). Aslında bu türden bir dokimasia işlemine ihtiyaç duyulmasının temel sebebi, Atinalıların günümüzdekine benzer bir doğum sertifikasına sahip olmamalarından kaynaklanır. Bu yüzden Atinalı bir gencin yaşı ve ebeveynlerinin

⁴ Deme, önemi 6. yüzyılda Kleisthenes (MÖ 507/506) ile birlikte artmaya başlayan ve "yerleşim yeri yoluyla" yapılan gruplandırmaya dayalı bir idari birimdir (Sommerstein, 2018, s. 151). Buradan Atina'nın yurttaşlığa ilişkin dokimasia'yı, kabile/klan tarzı çoğunlukla kan bağına dayalı bir yapıdan ziyade, *deme*'ye dayandırdığı görülmektedir.

kim olduğu konusu, kendisinin kanıtlanması gereken bir meseleye dönüşmektedir (MacDowell, 1971, s. 210).

Atinalı bir *ephebos* öncelikle, mensup olduğu deme üyelerinin huzurunda 18 yaşına girdiğini, anne-babasının Atinalı olduğunu, evlilik sonucu dünyaya geldiğini ve nihayet köle olmadığını ispatlamak zorundadır. *Ephebos* için mensup olduğu deme erkekleri huzurunda el kaldırma yoluyla bir oylama yapılır. Deme erkekleri yurttaş aday hakkında oylamaya katılarak, adayın öncelikle gerekli yaşta ve özgür bir adam olduğu ve nihayet yasalara göre dünyaya gelen meşru bir evlat olduğu konusunda ant içerler (Harrison, 1971, s. 206). Yaşı iddia edilenden küçük olan gençlerin başvuruları haliyle reddedilir ve onlar babalarının vasilğinde yaşamaya devam ederler. Aday, yaşıyla ilgili bu karara itiraz ederek, mahkemeye de başvurabilir (Aristoteles, *Ath. Pol.* 42.1). Öte yandan henüz reşit olmadığı için deme erkekleri tarafından reddedilen bir yurttaş adayının, mahkemede karara itiraz başvurusunda bulunduğu dair bilinen hiçbir örnek bulunmamaktadır (Harrison, 1971, s. 206; Rhodes, 1972, s. 172). Buradan, deme erkekleri tarafından yapılan incelemenin her iki taraf için de ikna edici bulunduğu düşünülebilir. Diğer taraftan yurttaşlığa kabul edilme sürecinde aranan şartlardan bir diğeri olan, adayın anne ve babasının Atina yurttaş olma koşulunun aydınlatılmasında, gerekirse anne ve babanın bir üst soy bağı da şahitlik yapmak zorunda kalabilir. Deme erkeklerinin, gencin kimlik bilgileri konusunda kuşkuya yer bırakmayacak derecede ikna olmaları sonrasında, gencin adı boule'ye gönderilecek ön listeye kaydedilir (Borowski, 1976, s. 5).

İnceleme yetkisi deme erkeklerinden sonra bu kez boule meclisine gelir. Boule üyeleri de gerektiğinde tanıkların şahitliklerine başvurmanın yanı sıra *ephebos*'un fiziksel gelişimini değerlendirmek üzere onun bedenini inceleyip hüküm vermeye çalışırlar.⁵ Eğer adayın 18 yaşından küçük olduğuna kanaat getirirlerse, adı kayıtlardan silinir ve onu deme ön listesine kaydeden görevliye de [yani *demarkhos*'a] yanlış işlem yapmış olması nedeniyle para cezası uygulanır. Öte yandan genç gibi, deme üyeleri de mahkemeye başvurup cezaya ve gencin yaş durumu nedeniyle verilen karara itiraz edebilirler (Borowski, 1976, s. 14). Bununla birlikte, tüm işlemlerin sonunda yurttaş adayının eğer "özgür" olmadığı ortaya çıkarsa; boule onun köle olduğu düşüncesiyle pazarda satılmasına hükmedebilir. Genç, verilen bu karara itiraz için mahkemeye başvurma hakkına sahiptir. Ancak gencin özgür olmadığına mahkeme tarafından da hükmedilirse, boule'nin vermiş olduğu karar onaylanmış olur (Aristoteles *Ath. Pol.* 42.1).

Atina siyasal toplumuna giriş hakkı için gençlerin zorunlu olarak tabi tutuldukları bu rutin dokimasia işleminin dışında, kimi zaman bazı özel durumlarda yurttaş kayıtlarının incelendiğine dair münferit olaylar da bulunmaktadır. Örneğin yanlış yerde kaydı tutulan kişilerin, herhangi bir şikâyet konusu olmasa bile, tespit edilmeleri halinde başvuruları reddedilmiştir (Rihll, 1995, s. 94). Yine, MÖ 346/45'te Demophilus adlı bir kişinin Atina meclisine sunduğu önerge üzerine, deme defterlerine kayıtlı tüm erkekler hakkında genel bir inceleme yapılması kararlaştırılmıştır. Yurttaşların bu şekilde topyekûn ve bir anda denetlemeye tabi tutulmuş olmalarının, hem çok zahmetli hem de çeşitli düşmanlıklara neden olduğu düşünülebilir. Bahsi geçen tarihteki olağan dışı inceleme kararının, yapılan itirazlar nedeniyle mahkemeleri uzun süre meşgul ettiği ve jüri üyelerine yapılan ödemeler nedeniyle kente muhtemelen ciddi bir mali yük getirdiği

⁵ Aristophanes *Eşekarları* oyununda *ephebos*'ların soruşturulmasına değinmektedir: "Philokleon: Gençler yurttaşlık muayenesine gelince/İstedğim yerlerine bakabilirim" (Aristophanes, *Sph.* 578).

söylenbilir (Diller, 1935: 302-303). Diğer taraftan bu ve benzeri incelemeler sonucunda dokimasia süreci tamamlanmadan yurttaşlık haklarını kullandığı tespit edilen kişiler ise hapse atılır ve suçlu bulunmaları halinde kent tarafından yine en yüksek teklifi veren kişiye köle olarak satılırlardı (Kraut, 1984, s. 154). Örneğin MÖ 445'te Atina'da kötü iklim şartları nedeniyle önemli bir gıda kıtlığı yaşanmıştı. Bu süreçte Mısır kralı, dostane diplomatik ilişkilerin bir sembolü olarak, Atina'ya bir gemi dolusu tahıl yardımında bulundu. Halkın büyük bir kesimi, gönderilen tahıldan kendilerine de yardım yapılması konusunda talepte bulundu. Ancak tahıldan yararlanma hakkı olmadığı halde, yurttaş olduğunu beyan ederek yardım alan birçok kişi de sahtekârlık suçlamasıyla yargılandı. Yurttaş olmadığı halde kimliği hakkında yanlış beyanda bulunan yaklaşık beş bin kişi köle olarak satıldı (Martin, 2021, s. 187). Görüldüğü gibi Atina'da yurttaşlık konusunda yasa dışı beyanda bulunmanın çok ciddi yaptırımları bulunmaktaydı.

Tartışmayla ilgili çarpıcı bir başka örnek de Demosthenes'e ait bir söylevden çıkarsanmaktadır. Buna göre 346/45'te halk meclisi kararıyla, yukarıda da bahsi geçen deme defterlerinin incelenmesi sonucunda *Halimus* deme'sine kayıtlı Euxitheus adlı bir kişi, Eubulides adlı hasmının şikâyetiyle, anne ve baba tarafından Atinalı olmadığı gerekçesiyle yurttaşlık kayıtlarından çıkarılır. Bu sonuç üzerine Euxitheus da boule'nin verdiği karara itiraz için mahkemeye başvurur. Euxitheus mahkemede jüri üyelerine seslenirken, öncelikle hakkındaki şikâyet konusunun kendisine yönelik kıskançlık ve nefret gibi kişisel husumetlerden kaynaklandığını ifade ederek söze başlar (Dem. 57.5). İlave olarak, Euxitheus yurttaşlık kayıtlarının incelenmesine ilişkin boule'de yapılan oylamada, ustaca planlanmış bir tuzağın kurbanı olduğundan yakınır. Ona göre düşmanı Eubulides, boule meclisinde deme üyelerinin anons edilmesinden sorumludur. Eubulides görevin sağladığı avantaj sayesinde, oylamayı kasıtlı olarak havanın karardığı geç saatlere bırakmıştır. Bunun üzerine Euxitheus'un üst soyunun Atinalı olduğunu kanıtlayabilecek yaşlı deme üyeleri hava kararınca kentten 35 *stadion* (yaklaşık 7 km.) uzaklıkta, kırsaldaki evlerine gitmek üzere oturmaktan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Mecliste birçoğunu Eubulides'in ayarladığı adamlar sadece oylamaya katılmıştır. Haliyle yurttaşlıktan çıkarılması konusunda alınan karar da ona göre maksatlıdır (Dem. 57.10-14). Euxitheus nihayet itirazı sonucu toplanan mahkeme huzurunda, anne ve baba tarafından akrabaları, mensup olduğu kabile (*phyle*) ve deme üyelerini şahit göstermeyi başarır. Ardından babasının kanunlara uygun olarak evlendiğini kanıtlar. Sonunda özgür bir yurttaşa yaraşır bir yaşam sürdüğünü ifade edip, mahkeme heyetinden yurttaşlık haklarının iadesini talep eder (Demosthenes, 57.22-24, 68-70). Davanın nasıl sonuçlandığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Euxitheus'un ifadesini tamamlarken, kentten gönderilmesi gibi bir cezaya çarptırılması durumunda, hayatına kendi elleriyle son vereceği bilgini paylaşmış olduğu göze çarpmaktadır (Dem. 57.70). Bu durum, yurttaşlık dokimasia'sının olumlu sonuçlanmamasının kişi üzerinde ne denli ağır bir duygusal çöküntü yarattığını göstermesi açısından ilgi çekicidir. Öte yandan Euxitheus örneğinden, yurttaşlık dokimasia'sının sadece 18 yaşındaki *ephobos*'lara değil; hakkında şikâyet bulunan tüm yurttaşlar için de yapılan bir inceleme olduğu anlaşılmaktadır.

2. Engellilere İlişkin Dokimasia

Atinalı lider Peisistratos (MÖ 600-527) döneminde çıkarılan yasayla, savaşta kötürüm kalan yurttaşların geçimlerinin kamu tarafından sağlanacağına ilişkin bir düzenleme yapılmıştır (Plutarkhos, *Sol.* 31.3-4). Esasen bu kamu yardımı başlangıçta sadece savaşta yaralanan ve fiziksel engeli nedeniyle herhangi bir işte çalışamayan kişileri

kapsamaktadır. Ancak 5. yüzyılda yardımın bağlamı genişletilmiş ve yardımdan sadece savaş nedeniyle değil, herhangi bir sebepten engelli tüm Atinalıların faydalanmasına izin verilmiştir (Borowski, 1976, s. 23). Bir tür işsizlik maaşı olarak da düşünülebilecek olan bu yardım, mütevazı ve geçimlik bir ücreti kapsamaktadır. Verilen ücret miktarı, sağlıklı ama vasıfsız bir kişinin kazancından daha azdır (Rhodes, 1972, s. 176). Öte yandan Aristoteles yardımın iki obolos değerinde “gıda desteği” şeklinde olduğunu ileri sürer (Aristoteles, *Ath. Pol.* 49.4). Yardımın, aynı ya da nakdi hangi şekilde yapılırsa yapılsın, engellinin açlıktan ölmesini önlemek dışında bir gerekçesinin olmadığı söylenebilir.

Engelliler ile ilgili dokimasia’dan da boule meclisi sorumludur. Boule, yardım alma talebinde bulunan adayın öncelikle, Atina yurttaşı olup olmadığını ve fiziksel engelinin hayatını idame ettirmesini önleyecek bir düzeyde olup olmadığını denetler. Ayrıca yardımdan yararlanmak isteyen adayın, üç *mna*’dan daha az kazanca [veya servete] sahip olması şart koşulmuştur; dolayısıyla dokimasia’da incelenen bir diğer husus da adayın geliri ile ilgilidir. Bununla birlikte engelli dokimasia’sı her yıl yinelenen bir gerekliliktir. Yani engelli bir kişi, daha önce yardım almaya hak kazanmış olsa bile; devam eden bu hakkından tekrar faydalanabilmek için yardım almaya uygun olup olmadığının incelenmesi gerekir. Bu yüzden aday her yıl periyodik olarak dokimasia’ya tabi tutulur ve boule huzuruna çıkarak, hakkındaki oylamanın lehte sonuçlanmasını bekler (Todd, 2010, s. 76).

Diğer taraftan dileyen her yurttaş, engelli maaşını alan ya da bu maaşı alma başvurusunda bulunan adayın dokimasia’sında itiraz hakkına sahiptir. İtirazcı ısrarını sürdürürse, boulenin oylama toplantısından önce bir oturum planlanabilir ve itirazcı delillerini boule’ye burada da sunabilir. Öte yandan dokimasia’ya itiraz edilmese; boule, başvuru sahibinin durumunu kabul eder ve oylamayı tamamlar (Borowski, 1976, s. 22).

Lysias tarafından engelli bir kişiyi savunmak amacıyla boule’ye hitaben yazılan bir konuşma metninden, adı açıklanmayan bir davacının, dokimasia’ya tabi tutulan bir kişinin engelli yardımı almasına itirazda bulunduğu anlaşılmaktadır. İtirazcı, adayın ata binebildiği gerekçesiyle engelli sayılmaması gerektiğini ve zengin kişilerle ahbaplık ettiği gerekçesiyle de ihtiyaç sahibi olmadığını ileri sürmüştür. Bu nedenlerle adaya, hiçbir şekilde kamu yardımı yapılmaması yönünde bir itirazda bulunmuştur (Lysias, 24. 6-8; Rhodes, 1972, s. 76). Söz konusu itiraz karşısında aday, itiraz sahibine cevaben yaptığı konuşmada, zengin kişilerle arkadaşlık kurmasının yoksul biri olduğu gerçeğini değiştirmedikçe ileri sürmüştür. Ayrıca bindiği atları ödünç aldığını ve sadece baston yardımıyla yürüyebildiği için kolaylık olsun diye ata binerek yolculuk ettiğini belirtmiştir (Lysias, 24.1-2, 12). Bununla birlikte aday, babasından kendisine miras kalmadığını ve yakın zamana kadar hasta annesine bakmak zorunda olduğunu da ekleyerek, yetersiz düzeydeki mali durumunun altını çizmiştir. Aday, boule üyeleri huzurundaki savunmasına şu şekilde devam etmiştir:

...ve henüz bana bakacak bir çocuğum da yok...[engelli yardımı] dışında başka bir gelirim yok ve onu da elimden alırsanız çok zor bir durumda kalacağım. Konsey üyeleri! Beni adilane bir şekilde kurtarmak sizlerin elindeyken, haksız yere helak etmeyin. Artık daha yaşlı ve zayıfım; genç ve güçlüyken bana verdiğiniz şeyi şimdi benden almayın. Haksızlık edip, benzer durumdaki başkalarını da çaresiz bırakmayın (Lysias, 24. 7-8).

Alıntidan ayrıca, davalının daha önceden engelli yardımı almaya hak kazanan; ancak yardımın devamı için tekrar dokimasia’ya tabi tutulan bir aday olduğu anlaşılmaktadır. Engelli kişi, dokimasia’sında kendisine itiraz eden iddia sahibinin onu kışkırdığını,

örnek bir yurttaş olduğu için ona düşmanlık beslediğini ve davanın gerekçesinin de esasen bu kıskançlıktan kaynaklandığını belirtmiştir.

Konuşmada iki yerde engelli maaşının, Aristoteles'in *Atinalılar Devleti* (49.4) adlı eserinde belirttiği iki obolos'luk ödeme yerine, bir obol olduğu dile getirilmektedir (Lysias, 24.16, 23). Buradan hareketle, *Atinalılar Devleti*'nin kaleme alındığı tarih ile dokimasia'nın gerçekleştiği zaman arasındaki yaklaşık yarım yüzyıllık süreç içinde ödemelerin 1 obol kadar arttırıldığı da düşünülebilir.

Yine engelliler söz konusu olduğunda yürütülen dokimasia sürecinin, diğer dokimasia'lardan farklı olarak, engellinin mağdur olmaması adına, daha hızlı şekilde yürütüldüğü söylenebilir. Engelli yardımını daha önceden almış, ancak tekrar dokimasia'ya tabi tutulan kişinin, aldığı bu yardımın kesintiye uğratılmamasına özen gösterildiği ileri sürülebilir (Borowski, 1976, ss. 24-25).

3. Kamu Görevlileri ve Boule Üyelerine İlişkin Dokimasia

Yurttaşlık dokimasia'sı sonucu yurttaş statüsü elde eden tüm Atinalı erkekler, yurttaşlık hakları sınırlandırılmamış ya da fiziksel olarak engelli değillerse, çeşitli kamu makamlarına atanma hakkına sahiplerdi. Atina demokratik rejiminde idari işler, profesyonel idareciler tarafından değil de çoğunlukla her kabile ya da deme'den kura yoluyla seçilen yurttaşlarca yürütülmekteydi. El kaldırma yoluyla ya da kura ile seçilen tüm sivil ve askeri kamu görevlileri ve boule adı verilen konsey üyeleri bir yıl gibi geçici bir süre için yürütecekleri görevlerine başlamadan önce dokimasia sürecine tabi tutulmak zorundaydı. Askeri makamlara seçimle, memuriyetlere ise kura yoluyla atama yapılması uygulaması ve makam sahiplerinin bir yıllık azami süreyle görevlerini yerine getirmeleri konusundaki sınırlama, Atina'nın dönemin oligarşik rejimlerinden farkını açıkça ortaya koymaktadır (Tracy, 2003, s. 10).

Boule meclisi, Atina'da demos egemenliğinin en önemli parçalarından birisi olarak tanımlanabilir. Üyeleri 30 yaşın üstünde yurttaşlar arasından kura ile seçilen bu meclisin önceden incelemediği hiçbir kararnamenin, prensipte ekklesia'da (Halk Meclisi) kabul edilmesine müsaade edilmemektedir. Bu durum, boule'nin Atina demokratik rejimi açısından hayati bir rol üstlendiğinin ve idari bakımından ekklesia kararlarını tamamlayıcı nitelikte olduğunun bir göstergesidir (Rhodes, 1972, s. 52, 87). Boule özellikle 5. yüzyılın sonlarında devlet idaresinde önemli bir konum elde etmiştir. Söz gelimi, yabancı elçiler tarafından rapor sunulması, mecliste görüşülecek konuların tartışılması ve Atina'nın finansal refahı gibi çok çeşitli konular boule tarafından yürütülmüştür (Rhodes, 1972, s. 89, 211; 2019, s. 100). Bir sonraki yılın boule üyeleri kura ile seçilmelerinin ardından, hâlihazırda görev yapan diğer boule üyeleri tarafından dokimasia'ya tabi tutulurlardı.

Yine boule üyelerinin Apollon'u ve Zeus'u Tanrı olarak kabul edip etmedikleri, Atina'da aile mezarlarının olup olmadığı, varsa bunların yerleri, anne-babasına saygı gösterip göstermediği, vatanına karşı yükümlülüklerini layıkıyla yerine getirip getirmediği ve seferberliklere katılıp katılmadığı da sorgulanmaktaydı. Bu sorular cevaplanırken, adaydan, anlattıklarını tanıklarla desteklemesi istenmekteydi (Aristoteles. *Ath. Pol.* 55.3-3; Rihll, 1995, s. 91).

Adayın düzgün bir yaşam sürüyor olmasının, boule üyeliği ve memuriyetlere atanmada önemli başka bir kriter olduğu söylenebilir. Bu konuda gösterilen ihtimam örnek bir olay üzerinden daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Söz gelimi bir sonraki senenin boule üyesi adaylarından Philon, hırsızlıkla suçlanmaktadır. Tanuklar, Philon'un yoksul kent

insanlarını soymak için kentteki siyasal çalkantılardan yararlandığını iddia etmişlerdir. Ayrıca annesine kötü davrandığını ve öz annesinin de oğlu Philon'a güvenmediği için kendi cenaze törenini düzenlemesi için Antiphanes adındaki yabancı birinden [3 *mina* değerinde gümüş] para karşılığı yardım istediğini ifade etmişlerdir (Lysias, 31.20-22). Bu iki iddia hakkındaki tanıklıktan, dokimasia'da boule adaylarının tüm yaşamlarının ve insani ilişkilerinin de detaylıca incelendiği görülmektedir.

Memuriyetlere atanma şartı olarak adayların doğal olarak Atina yurttaşı olmaları önkoşuldu; ancak bunun yanında Solon'un getirdiği bir düzenlemeyle adayların yalnızca, mülkiyet sahibi ilk üç sınıftan olmaları gerekmektedir (Rhodes, 1985, s. 510).⁶ Bazı kritik memuriyetler için de şüphesiz birtakım özel koşullar aranmaktaydı. Örneğin hazine sorumlularının en yüksek mülk sahibi sınıftan olmaları gerekiyordu. Yine cinayet ve dine hakaret suçlarında mahkeme başkanı olarak görevli *arkhon basileus'*un cesur bir adam olması ve bakire bir kadınla evlenmesi zorunluydu (Adeleye, 1983, s. 296). Öte yandan general (*strategos*) ya da süvari generali (*hipparchus*) olarak seçilen kişinin dokimasia'sında "yasal evlilik sonucu doğan bir çocuk sahibi olma" ve "Attika sınırları içinde toprak sahibi olma" gibi ilave kriterler arandığı da görülmektedir (MacDowell, 2005, s. 81; Rhodes, 1985, s. 511).

Örnek olaylarda görüldüğü gibi, kişinin dokimasia'sının reddedilmesi için özellikle politik hasımları tarafından çeşitli deliller sunulabilmekteydi. Söz gelimi, MÖ 382/1'de arkhon adayı Leodamas'ın dokimasia'sı reddedilince, onun yerine Euandrus adında başka biri seçilmiştir. Bu kez Euandrus da göreve başlamadan önce dokimasia denetimine tabi tutulur. Euandrus'un dokimasia'sı esnasında Leodamas'ın arkadaşlarından birisi söz isteyip Euandrus'a çeşitli suçlamalar yönelir. Mahkeme heyeti suçlamaları kabul edip oylamaya geçmeden önce; davacının, arkadaşı Leodamas'ın reddedilmesine tepki olarak arkhon adayı Euandrus'u suçlamadığına dair yemin etmesini ister. Bunun üzerine davacı da Euandrus ile aralarında bir husumet olmadığını ve tek gayesinin Atina idaresi ve halkını korumak olduğunu ifade eder (Harris, 2013, s. 62; Headlam, 1891, s. 99). Görüldüğü gibi, dokimasia'da adaylara çeşitli suçlamalar yönelten davacıların, *ad hominem* argümanlar ileri sürüp sürmedikleri mahkeme üyelerince oylamada dikkat edilen bir unsurdur.

Bununla birlikte dokimasia süreci bir bütün olarak ister mahkemede, isterse boule'de gerçekleşsin, sıradan bir duruşmaya benzemektedir. Belirlenen adaylar hakkında genellikle bir suçlamada bulunulmamaktaydı. Ancak adaylar her durumda boule veya jüri üyeleri karşısına çıkıp standart soruları cevaplıyor ve akabinde boule'de el kaldırarak, mahkemelerde ise gizli oy yöntemiyle oylama süreci tamamlanıyordu (Aristoteles, *Ath. Pol.* 55.4). Boule üyelerinin dokimasia'sında diğer rutin soruların dışında adayın hiçbir surette yurttaşlıktan çıkarılmamış kişilerden seçilmesi de önem taşıyan diğer bir unsurdur (Rhodes, 1972, s. 12). Nihayet oylamada adayın reddi doğrultusunda bir karar çıkacak olursa; aday herhangi bir cezaya çarptırılmak yerine yalnızca göreve ataması yapılmıyordu (MacDowell, 1986, s. 168). Dolayısıyla, kişinin bir kamu görevi için atanmasına müsaade edilmemiş olması ya da görevin gerektirdiği nitelikleri taşımadığının tespiti, tek başına suç teşkil eden bir unsur olarak değerlendirilmemiştir.

⁶ Atina halkı dört sınıftan oluşmaktaydı, bunlar sırasıyla büyük çiftlik sahipleri (*pentakosiomedimni*), atlılar (*hippeis*), çiftçiler (*zeugitai*) ve fakir köylüler (*thetes*) (Aristoteles, *Ath. Pol.* 7.3).

Memuriyetler ve boule üyeliği konusundaki dokimasia'da tartışma konusu olan diğer bir husus da, demokratik rejim karşısında şüpheli siyasi eğilimlere sahip olan adayların akıbetleri hakkındadır. Hainlik ve demokrasi düşmanlığı gibi suçlar, Atina demokratik rejimi tarafından bir kişinin kamu görevinden çıkarılmasını öngören kesin hükümler arasında sıralanmıştır. Haliyle bu tarz utanç verici suçları işlediği gerekçesiyle incelenen bir yurttaş, dokimasia sürecinde boule ya da jüri üyelerine tatmin edici cevaplar veremediği takdirde adaylıktan elenmekteydi. Bu bağlamda dokimasia sürecinde karşılaşılan en önemli şikâyet konularından bazıları da adayların oligarşi taraftarı olması ve/veya demokratik rejimi askıya alan oligarşik idare altında suç işleme, tutuklama yapma veya infaz eylemlerine katılması olarak sıralanmaktadır (Adeleye, 1983, ss. 304-306). Söz gelimi MÖ 390'da yürürlüğe giren bir yasa gereğince, 404/403 Otuzlar oligarşi yönetimi⁷ sırasında süvari olarak rejime hizmet eden bir kişinin, boule üyesi olarak görev yapmasına izin verilmemiştir (MacDowell, 1986, s. 168).

Yine yukarıda değinilen ve özel hayatı nedeniyle boule üyeliği tartışma konusu yapılan Philon'un dokimasia prosedürü, bu tarz politik gelişmeler ile göreve atanma arasındaki ilişkinin anlaşılması açısından önemlidir. Atanma sürecinde hâlihazırda bir boule üyesi tarafından şikâyet edilen Philon'a yöneltilen diğer bir suçlama da kamusal sorumluluktan kaçmış olmasıdır. İddiaya göre Philon, Atina'da demokratlar ile Otuzlar oligarşik yönetimi arasında kanlı çatışmaların yaşandığı bir dönemde kentlin demokratik çıkarlarını korumayı göze almamıştır. Anayurdunda kalıp kentlin yüzleştiği tehlikeleri göğüslemek yerine; Philon çatışmalar esnasında tüm servetini alıp Oropus'a kaçmış ve orada yaşamaya başlamıştır. Philon, farklı bir kentte yabancı (*metoikos*) olarak yaşamayı seçip, sadece kendi çıkarlarını düşünmüştür (Lysias, 31.8-10, 17). Suçlayıcıya göre Philon böylesi bir kriz döneminde Atina'daki demokratlara destek vermediği gibi, aristokratik elitleri destekleyip oligarşik rejimin saflarına da katılmamıştır. Dolayısıyla her iki tarafa da ihanet etmekle suçlanmaktadır. Esasen bu şaşırtıcı suçlamanın temelinde Solon'un çıkarmış olduğu bir yasa⁸ bulunmaktadır. M. Ö. 594 tarihli yasaya göre, kentlin içinde bulunduğu siyasal bir çatışma ortamında iki gruptan birinin taraftarı olunması gerektiği, aksi takdirde tarafsız kalanın oy hakkından yoksun bırakılacağı belirtilmiştir (Plutarkhos, *Sol.* XX). Yasanın kutuplaşmış koşullarda "ya bizdensin ya da bize karşısın" söyleminin tarihteki ilk örneklerinden birisi olduğu düşünülmektedir (Schwuchow ve Tridimades, 2022, s. 250). Objektif bir şekilde değerlendirmek gerekirse, aslında Philon oligarşi taraftarlarının yanında savaşmak gibi çok daha ciddi bir fiil işlememiştir. Ancak Solon tarafından çıkarılan yasa nedeniyle, tarafsız kaldığı gerekçesiyle de bir suç işlemiş olduğu düşünülmektedir. Görüldüğü gibi suçlayıcı mevcut yasadan hareketle Philon'u, Oropus'a kaçıp orada gönüllüce yaşamaya başladığı, siyasi kutuplaşmanın bir tarafı olmaktan çekindiği ve gelişmelerin neticesini oradan güvenli bir şekilde takip ettiği için eleştirmektedir. Dolayısıyla suçlayıcı, gerektiğinde kamusal sorumluluk almaktan kaçınan birinin, kamusal bir göreve atanmasına da bu gerekçeyle karşı çıkmaktadır.

⁷Söz konusu idare, Sparta kent devleti tarafından desteklenen ve liderliğinde Kritias ve Kharmides gibi Platon'un öz dayılarının da bulunduğu ve bir yıl gibi kısa bir süre sonra demokratlar tarafından ortadan kaldırılan bir rejimi ifade eder (Lipson, 1964, s. 28).

⁸Böyle bir yasanın varlığı konusunda çeşitli şüpheler bulunmaktadır; yorumculara göre, bir çatışma durumunda yurttaşları taraf tutmaya zorlamak, potansiyel rakiplerin sayısını arttıracığı için şiddet riskini ve bu şiddetten kaynaklanan kayıpları da arttıracaktır. Dolayısıyla rasyonel bir yaklaşım olarak değerlendirilmemektedir (Schwuchow ve Tridimades, 2022, s. 250, 252). Öte yandan Plutarkhos yasanın doğruluğundan kuşku duymasa da yasayı "tuhaf" karşılamaktadır (Plutarkhos, *Sol.* XX).

Rejime yönelik suçlara dair bir başka olay ise, Mantitheus'un dokimasia'sı ile ilgilidir. Suçlama konusu, 404/403 oligarşi idaresi altında süvari birliğinde görev yaptığı gerekçesiyle Mantitheus'un, memuriyete kabul edilmemesi gerektiği hakkındadır. Mantitheus, boule huzurundaki savunmasında, mevcut demokratik anayasaya sadakatle bağlı olduğunu belirtip; Otuzlar rejimi döneminde süvari olarak görev yapmadığını, dahası o tarihlerde Atina'da bile bulunmadığını ifade etmiştir: "Felaketten önce babamız bizi Pontus'taki Satyrus'un sarayına gönderdi. Duvarlar yıkılırken de, anayasa değiştirilirken de Atina'da değildik" (Lysias, 16. 3-4). Mantitheus, süvari listelerinde adının geçtiği iddialarına karşı çıkıp, belgelere itimat edilmemesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre, o tarihte süvari olanların birçoğunun adları listede yer almazken; kent dışında bulunanların bir kısmının da adları listelere yazılmıştır. Mantitheus bu durumun tutarsızlığına dikkat çekmektedir. Bazı yorumcular pek çok süvarinin, oligarşi rejiminin sonunun yaklaşmış olduğunu gördükleri anda, bu yazılı listelerden kendi adlarını çıkarıp, düşmanlarınınkini eklediğini düşünmektedir (Bugh, 1988, s. 129). Dolayısıyla Mantitheus da böylesi bir oyuna gelmiş, suçsuz bir yurttaş olabilir. Dokimasia'nın nasıl neticelendiği hakkında bilgi bulunmasa da; buradan mevcut rejime karşı tehditkâr bir tutum taşıdığı düşünülenlerin ciddi bir inceleme neticesinde memuriyete kabul edilebildikleri anlaşılmaktadır.

4. Atların ve Süvarilerin Dokimasia'sı

Bu dokimasia türü, binek atların bakım ve eğitimi, onların koşum takımlarının tedariki; atlara binecek olan süvari ve süvari birliğine bağlı yardımcı askerlerin (*amippos*) kayıt altına alınması ve onların eğitimi gibi bir dizi etkinliği içermektedir. Atların ve süvarilerin dokimasia'sından boule meclisi sorumlu olmakla birlikte, boule'nin himayesinde *hipparkchus* (süvari generali) ve *phylarchus* (kabile yöneticisi) adını taşıyan görevliler de bu inceleme sürecine yardımcı olmaktadır. Bu görevliler, yapmış oldukları incelemelerden sonra ulaştıkları bulgular eşliğinde boule'ye tavsiyelerde bulunurlar. Boule bu tavsiyeler doğrultusunda bir oylama yapar (Borowski, 1976, ss. 27-32). Aristoteles (*Ath. Pol.* 49.1-2)'e göre bu dokimasia süreci, atların iyi bakılıp bakılmadıkları, atlara binecek süvari adaylarının bedensel ve maddi açıdan bu süreci idame ettirebilecek nitelikte olup olmadıklarının tespitini içerir. Boule üyeleri arasında yapılan oylama sonucunda adaylar süvari sınıfında yer almak üzere listelere kaydedilir ya da listeden çıkartılır.

Atina ordusu, diğer kent devletleri arasında sayıca üstün ve manevra gücü yüksek bir donanmaya sahip olmakla ün kazanmış olmasına karşılık; kara ordusunun askeri kapasitesi ile Yunan anakarasının en büyük ikinci devleti olabilmıştır (Garland, 2001, s. 14). Atina ordusunda süvari birliklerinin de tartışılmaz bir önemi bulunmaktadır. Kara savaşı esnasında, ordu birlikleri arasında belirli bir uyumun bulunmayışının savaşın kaybedilmesine neden olabileceğine ilişkin yaygın bir inanış vardır. Söz gelimi Ksenophon, bir savaşta ağır ve hafif donanımlı piyadeler ile süvariler, savaş arabaları ve katırların birbirine karıştığı bir ordunun, "düşmanları için kolaylıkla yenilebilecek bir rakip, dostları için de iğrenç ve yararsız bir görüntü" sunduğunu düşünür (Ksenophon, *Oec.* 8.4). Boule, öncelikle süvarinin atına uygun şekilde bakıp bakmadığını görmek için inceleme yapardı. Eğer ata iyi bakılmadığına kanaat getirilirse, atın bakımı başkasına yaptırılıp, masrafları ise yine at sahiplerine ödetilirdi (Aristoteles, *Ath. Pol.* 49.1). Boule ayrıca atların hareket halindeyken diğer atlara uyum sağlayıp sağlamadıklarını veya talimatlara uygun hareket edip etmediklerini de görmek için inceleme yapardı. Bu beklentileri karşılayamayan atların dokimasia'sı ise reddedilirdi. Dokimasia'yi

geçemeyen atların çeneleri yuvarlak bir işaretle damgalanarak, gelecekteki süvari hizmetlerinden men edilirdi. Atını düzgün bir şekilde beslemek veya uygun askeri eğitimi vermek şüphesiz süvarinin kendi çıkarına bir eylemdi. Eğer bir süvarinin atı dokimasia'dan geçemezse, süvari atını piyasada ya daha düşük bir fiyattan satmak zorunda kalır ya da bir sonraki dokimasia'yı geçebilecek kadar iyi ve daha pahalı bir at satın alması gerekirdi (Worley, 2021, s. 71). Her durumda atların bakım ve eğitimi gelecekte süvariye ek maliyetler yükleyebilecek önemli bir sorumluluk olarak gözükmekteydi.

Şekil 1: Bir Dokimasia Temsili⁹

Diğer taraftan atları beslemek için gereken mera, su ve yem gibi ihtiyaçlar, Attika'nın kurak koşullarında kıt bulunduğu için, at yetiştiriciliği Atina toplumunda genellikle üst sınıfların sahip olduğu bir ayrıcalıktı. Dolayısıyla söz konusu üst sınıflar kendilerine sürekli kamusal hizmet sorumluluğu yükleyen demokrasi rejimi yerine, genellikle oligarşik sistemlere daha fazla destek olmuşlardır. Onların demokrasi karşıtı eğilimleri Peloponnesos Savaşı'nın sonunda, 404/3'te "Otuzlar oligarşisi" sırasında açıkça ortaya çıkmıştır. Bir yıl sonra demokrasi rejimi yeniden tesis edildiğinde, Atina'da halk arasında süvarilere karşı düşmanlık artmış ve maaşlarının azaltılmasına ilişkin bir kararname bile çıkarılmıştır (Tordoff, 2024, s. 10).

Aristoteles (*Ath. Pol.* 49.2) askere alma memurlarından oluşan bir kurulun (*katalogeas*), askerlik hizmetini atlı olarak yapabilecek mülkiyete sahip kişilerin adlarının yazılı bulunduğu bir liste hazırlayıp, bunu *hipparchus* ve *phylarchus*'a verdiği ve onların da boule'ye sunduğunu ifade eder. Boule'nin huzuruna sunulan listede ve yeminli ifadelerinden artık bedenen süvari olarak askerlik hizmeti yapamayacaklar ya da maddi gücü buna el vermeyen kişiler listeden çıkarılırdı. Ancak böyle bir durum söz konusu değilse; bu kez boule'de oylama yapılır ve aday ya süvari sınıfına kaydedilir ya da bu listeden çıkarılırdı. Süvarilerin, mali ve fiziksel durumları açısından en nitelikli erkekler arasından seçildiği görülmektedir. (Borowski, 1976, s. 35).

Ünlü devlet adamı Alkibiades'in (MÖ 450-404) aynı adı taşıyan oğlu genç Alkibiades'e askerlik görevini ihmal suçu nedeniyle açılan davadan, süvari dokimasia'sı hakkında

⁹ "Dokimasia Ressamı" tarafından MÖ 470'te yapıldığı düşünülen bu vazo resmi, süvari dokimasia'sını temsil etmektedir. Resimde *klamidler* (pelerinler) ve *petasoi* (geniş kenarlı şapka) giymiş ve her biri iki mızrak taşıyan genç adamlardan oluşan bir geçiş töreni görülmektedir. Önde oturarak tablete bir şeyler not eden sakallı kişinin *katalogeis* olduğu düşünülmektedir (Bugh, 1988, s. 17).

bilgi edinmek mümkündür. Atinalılar, Spartalılara karşı Boiotia'lılara destek olmak için askeri bir sefere girerler. MÖ 395 tarihli davada, 21 yaşındaki Alkibiades bu askeri seferde piyade (*hoplit*) olarak görevlendirilmesi gerekirken, süvari birliğine kaydedildiği için suçlamalara maruz kalmıştır (Lysias, 14.7). Orduda süvari olarak hizmet etmek genellikle piyade olarak görevlendirilmekten daha az tehlikeli olduğu için, söz konusu durum Alkibiades'in korkakça davrandığı şeklinde yorumlanmıştır (Lysias, 15.10). Davacıya göre, Alkibiades piyade siperlerini terk ettiği için aslında ciddi bir disiplin suç işlemiş ve yasaları ihlal etmiştir. Cezalandırılmazsa, kentlin düşmanları bu durumu bir zafiyet olarak görebilecektir (Lysias, 14.16). Davacı, genç Alkibiades'i, dokimasia yapılmadan süvari olarak görevlendirildiği için suçlamak yerine; savaş mevzilerini terk etmek ve verilen emre itaat etmemek [ya da asker kaçağı] gibi daha hayati bir suçla itham etmiştir. Yapılan incelemeden, sanığın süvari olarak askerliğini yapabilecek kadar büyük bir serveti bulunmadığı, ancak soylu aile geçmişi nedeniyle bazı nüfuzlu kişi ve generallerin desteğini aldığı ve bu yolla süvari sınıfına kaydolduğu anlaşılmaktadır. Olaydan Alkibiades'in *hoplit* saflarından kaçıp süvarilere katıldığı için yargılanan tek kişi olmadığı ve askeri sistemin bu türden çeşitli yolsuzluk olaylarını barındırdığı anlaşılmaktadır (Bugh, 1988, s. 134; Tordoff, 2024, s. 127). Benzer şekilde, Aristophanes de *Atlılar* adlı oyununun sonunda, "...adı bir listede bulunan hiçbir hoplit'in özel bir ricayla başka bir listeye geçmesine izin verilmeyecek, başlangıçta listelendiği yerde kalacak" diye halka seslenirken; geçmişte bazı piyadelerin bir yolunu bulup askeri hizmetten kaçmayı başardıklarını anlatmaya çalışmıştır (Aristophanes, *Hip*. 1369-71).

5. Hatiplerin Dokimasia'sı

Ekklesia' da (halk meclisi) kentlin meseleleri hakkında söz alıp topluluk önünde konuşma yapmak isteyen her Atinalı yurttaştan, kamusal erdemlere yaraşır bir yaşam sürmesi beklenmektedir. Aksi iddia ya da suçlamalar söz konusu ise, adayın hakkında yürütülen soruşturma tamamlanıncaya kadar mecliste konuşma yapmasına izin verilmez. Suçlanan kişinin yeniden halka seslenebilmesi için yapılan inceleme de hatip dokimasia'sının konusunu oluşturmaktadır. Yasa koyucunun bu dokimasia prosedürünün uygulanmasını hükmetmekteki temel amacının, kamu politikaları ile ilgili birtakım tavsiyelerde bulunacak kişilerin, asgari bir ahlaki karaktere sahip olması gerektiği beklentisidir. *Ekklesia'* da söz almak isteyen kişinin bu haktan yararlanmasını engelleyen ya da onu kamusal alanda konuşmaktan men eden dört temel davranış biçimi olduğu söylenebilir. Bunlar sırasıyla;

- Ebeveynlere kötü muamelede bulunma
- Askerlik hizmetini layıkıyla yerine getirmeme
- Para karşılığında hem cinslerle ilişki kurma
- Ata mirasını israf etme (Aeschines, 1.28-30, Kapparis, 2019, s. 293).

Herhangi bir Atinalı yurttaş *eklesia'* da konuşma yaptığı esnada, bir başka Atinalı ayağa kalkıp yukarıda bahsi geçen türde yanlış davranışlar sergilediği gerekçesiyle konuşan hatibi suçlayabilir ve bu iddianın incelenmesi talebiyle mahkemeye başvurabilir. Görüldüğü gibi bu dokimasia türünün konusu, hatiplerin mecliste hâlihazırda yaptıkları ya da yapacakları konuşmanın içeriğinin bir suç unsuru taşıyıp taşımadığı meselesi değildir. Hatip, meclis oturumunda başka birine hakaret ettiği veya kötü muamelede bulunduğu iddiasıyla para cezası gerektiren fiiller nedeniyle de suçlanmamaktadır.¹⁰

¹⁰ Herhangi bir konuşmacının tartışılan konu dışında söz alıp *boule'*ye hitap etmesi, küfürlü bir konuşma yapması,

Burada endişe yaratan temel faktör, hatibin geçmiş yaşamı ile ilgili olup, sürecin aydınlatılması için mahkemenin görevli kılınması işlemidir. Öte yandan sürecin titizlikle yürütülmek zorunda olduğu anlaşılmaktadır. Aksi takdirde mecliste söz alıp konuşan her politikacının ortada sebep yokken siyasi rakipleri tarafından suçlanması ve söz hakkını kullanması kolaylıkla engellenebilirdi. Aralarında siyasi husumet bulunan kişilerin gelişi güzel suçlamalarda bulunup dokimasia talebinde bulunmasını önlemek amacıyla mahkemede jüri üyelerinin oylarının 1/5'ini alamayan davacıların cezalandırılması yoluna gidilmiştir (MacDowell, 2005, ss. 81-83). Bu cezalandırmanın temel gayesi, dokimasia'nın sadece siyasi rekabetin bir parçası haline getirilmesini engellemek değil; muhtemelen bu yolla mahkemelerin meşgul edilmesini de önlemek olmalıdır.

Yukarıda bahsi geçen suçlardan ilki olan ebeveynlere kötü muamelede bulunma Antik Yunan'da asla hoş karşılanmayan ve cezası oldukça ağır yaptırımları beraberinde getiren bir suçtur. Bu durumu, antikitenin geleneksel patriarkal değerler üzerine kurulu toplumsal yapısı üzerinden açıklamak mümkündür. Atina'da yaşlılara yönelik kamu yardımlarına işaret eden herhangi bir emekli maaşı, çeşitli hayır kurumları veya huzur evi gibi yapılar bulunmazdı. Kız çocukları evlilik yoluyla başka bir haneye taşındıkları için ebeveynlerin ve hatta büyükanne ve büyükbabaların bakımından, sadece erkek çocuklar sorumlu tutulmuştu (Finley, 1981, s. 167, 171). Dolayısıyla kendilerini büyüten ebeveynlerine kötü davrananlar toplumsal hafızada, genellikle "nankör" olarak yer edinmiş ve onların kestikleri kurbanların bile dine uygun olmadığı düşünülmüştür. Böyleleriyle genellikle kimse dostluk kurmak istememiştir. Anne-babasına kötü davrananların kendilerine iyilik yapan diğer insanlara da kötü davranılabileceğine inanılmıştır (Ksenophon, *Mem.* II.II.13-14). Söz gelimi idamla yargılanacağı mahkemede Sokrates'i itibarsızlaştırmak amacıyla yöneltilen suçlamalardan birisi de "babalara kötü davranmayı öğretmiş" olduğu iddiası olmuştur (Ksenophon, *Mem.* I. II. 49).

Atina'da ebeveynlerine yeterli yiyecek ve makul bir barınma imkânı sunmayan ve kötü muamelede bulunan bütün kişilere rahatlıkla dava açılabilmiştir. Ayrıca ebeveynlerine kötü muamelede bulunanlar yurttaşlık haklarından mahrum bırakılmakta; şiddet uyguladığı tespit edilen kişiler ise ölüm cezasına çarptırılmaktadır (Harris, 2013, s. 60; MacDowell, 2005, s. 85).

Hatta anne ve babasını döven bir kişinin bu kötü davranışına tanık olup da olaya kayıtsız kalmak veya müdahale etmemek bile toplumsal açıdan ayıplanacak bir durum olarak değerlendirilmiştir. Söz gelimi Platon, anne ve babasını döven birini görüp de olaya karışmayan bir yabancınnun Atina'dan sürgün edilmesi gerektiğini önerecek kadar bu konuda katı bir yaklaşıma sahiptir (Platon, *Leg.* IX. 881b-d).

Ailesine kötü muamelede bulunan bir kişinin yalnızca kamuoyu karşısına geçip, hitap etmesine değil; aynı zamanda boule üyesi olarak atanması ya da memuriyet yapmasına bile izin verilmemiştir. Örneğin bir kamu makamına kura ile ataması yapılacak olan Aristogeiton, babasına kötü muamelede bulunma suçlamasıyla dava edildiğinde, aynı zamanda suç teşkil eden başka bir olaydan dolayı hapiste olduğu ve hapisshanedede bile hırsızlık yaptığı tespit edilmiştir. Davacı, Aristogeiton'un hapisshanedeki diğer

birine iftira atması veya bir kimseyi rahatsız etmesi, ayağa kalkması, süreçle ilgili olmayan bir konu hakkında konuşması, oturuma ara verildiğinde birilerine baskı kurması ya da oturum başkanına saldırması gibi çeşitli durumlarda boule bu kişiye her suç için ayrı ayrı elli drahmiye kadar ceza vermeye yetkilidir (Aeschines, 1.35). Dolayısıyla burada bahsi geçen suç konularının hatip dokimasia ile ilgili bulunmamaktadır.

mahkûmlar tarafından da sevilmeyen ve dışlanan bir kişi olduğunu ileri sürmüştür. Anlaşıldığı kadarıyla Aristogeiton'un diğer suçlarının mahkeme huzurunda paylaşılması olmasının temel nedeni, ebeveynlerine kötü davranan bir kişinin aynı zamanda sosyal yaşantısının tüm alanlarında problemlili davranışlar sergileyeceği genel kanısını desteklemektir. Netice itibarıyla söz konusu nedenlerle davacı, Aristogeiton'un boule tarafından atamasının iptalini talep etmiştir (Adeleye, 1983, s. 298).

Askerlik hizmetini layıkıyla yerine getirmemek de yasalar tarafından kamu yaşamında söz sahibi olmayı engelleyen bir diğer unsur olarak tanımlanmıştır. Kent tehdit altındayken askerlik görevini yapmayan, verilen askeri talimatları yerine getirmeyen ya da savaş esnasında kalkanını atıp kaçan birisinin yurttaşların yararına öğüt verebileceğine itibar edilmemiştir (Aeschines, 1.28). Yine yasa koyucu benzer şekilde, "bedenini para karşılığında satan birinin kentin çıkarlarını da gelişigüzel satacağını öngörmektedir" (Aeschines, 1.29). Son olarak yasa koyucu, ailesinden kendisine miras kalan bir erkeğin, o mirası gerektiği gibi idare edememesini, aynı zamanda kent idaresinde de başarılı olamayacağını önemli bir işareti olarak yorumlamıştır. Anlaşıldığı kadarıyla bu dokimasia'nın yasal dayanağın arkasında yatan temel motivasyon: "özel hayatında değersiz olan kişinin, kamu meselelerine de yarar sağlayamayacağı" inancıdır (Aeschines, 1.30). Görüldüğü gibi Atina yasaları, tikel (parça) ve tümel (bütün) arasında doğal bir ilişki kurarak, tümevarımcı bir yöntemle bireyin özel alanına ilişkin yanlış davranışlarının, kamusal yaşama dair erdemli sonuçlar üretemeyeceğini ilkesel olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla bireysel erdem ve toplumsal fayda arasında kurulan ilişkinin Atina yaşantısının temel bir mottosu olduğu bu yasal mevzuat üzerinden de açıkça görülebilmektedir.

Bir şikâyetçinin mahkemede yapmış olduğu konuşmadan hareketle, sözü edilen dokimasia türünün özellikleri hakkında daha geniş bir fikir sahibi olmak mümkündür. Dava, Timarkhos adındaki yurttaşın mecliste halka hitap etmesinin uygun olmadığı iddiasıyla, Aeschines tarafından yapılan şikâyeti konu alır. Suçlama nedeniyle Timarkhos hatip dokimasia'sına tabi tutulur. Aeschines, Timarkhos'u itibarsız bir yaşam sürmek ve yasalara aykırı davranışlar sergilemekle suçlar. Aeschines, mahkemenin açılış konuşmasında "daha önce hiç kimseye karşı suçlamada bulunmadığını" ve birinin suçlanması söz konusu olduğunda her zaman itidalli davrandığını" (Aeschin. 1.1-8) ifade ederek söze başlar. Buradan Aeschines'in jüri heyeti karşısında yapacağı konuşmanın içeriği konusunda daha inandırıcı davranmaya özen gösterdiği anlaşılmaktadır. Aeschines tarafından Timarkhos'a yöneltilen eleştirilerden ilki, babasından kendisine çok sayıda mülkün miras kalmasına karşılık, Timarkhos'un pahalı yemekler, kumar ve utanç verici alışkanlıklar yüzünden mirasını çarçur ettiği yönündedir. Yakından bakıldığında, Timarkhos'a babasından kalan terekede, "Akropolis'in arkasında bir ev", "Sphettus ve Alopece'de birer çiftlik", "ayakkabı yapımından kazandıklarını sahibine getiren dokuz-on zanaatkâr köle", "yaptığı çamaşırları pazarda satıp kazandıklarını sahibine getiren kadın bir çalışan", "nakış işleyip satan erkek bir çalışan" ve nihayet kendilerine borçlu olanlardan tahsil edecekleri paralar bulunmaktadır. Timarkhos sözü edilen bütün bu mal varlığını hovardaca satın keyfince harcadığı ve bu nedenle aile mirasına sahip çıkmadığı gerekçesiyle suçlanmaktadır. Görüldüğü gibi Atinalı bir yurttaş, ailesinden kendisine kalan mirası, istediği şekilde harcayabilme özgürlüğüne tam anlamıyla sahip değildir. Buradan yine yukarıda da bahsedilen tikel ve tümel arasındaki doğal ve ayrılmaz ilişkinin gözetilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Timarkhos'a yönelik diğer bir suçlama da onun hem cinsleriyle para ve sunacakları maddi olanaklar karşılığında ilişkiye girmiş olmasıdır (Aechines, 1.30, 42, 97). Jüri heyetinin oylamadaki kararı hakkında herhangi bir bilgi bulunmasa da Aeschines'nin Timarkhos'un dokimasia'sı için mahkemede verdiği ifade şu sözlerle son bulmaktadır:

Talep edebileceğiniz her bilgiyi benden layıkıyla aldınız. Yasaları size hatırlattım. Sanığın yaşam biçimini dikkatle gözden geçirdim. Şimdi artık sözlerim hakkında hüküm verme sırası sizlerde; kısaca ben sadece eylemlerinizi gözleyeceğim. Nihai karar hükmünüze bağlı. Eğer niyetiniz varsa, adil ve en uygun şekilde oy verirsiniz; şüphesiz bizler de yasaları çiğneyenleri ifşa etme hususunda daha fazla gayret göstereceğiz (Aechines, 1.196).

Görüldüğü gibi tasvip edilmeyen davranışlar sergileyen kişilerin, kentin idaresi hakkında fikir beyanında bulunmaları, yine kentin refahının gözetilmesi iddiasıyla sınırlandırılabilmiştir. Öte yandan hatiplere ilişkin dokimasia sonunda diğer dokimasia'lardan farklı olarak, kişi iddia edilen muhtemel suç unsurları kanıtlanırsa; sadece meclise seslenme hakkını yitirmez. İlave olarak kişi aynı zamanda anne-babasına şiddet uygulama veya askerlik hizmetini layıkıyla yerine getirmeme gibi suçları işlediği gerekçesiyle yurttaşlık haklarından mahrum bırakılır ya da ölüm cezasına bile çarptırılabilir (Kapparis, 2019, s. 201).

6. Yurttaşlığa Kabul Edilen Yabancıların Dokimasia'sı

Atinalı ünlü politikacı Perikles'in MÖ 451'de meclise sunduğu ve sonrasında kabul edilen yurttaşlık yasası gereği, hem anne hem de babası Atinalı olan ve evlilik sonucu dünyaya gelen erkek çocuklar yurttaş olarak kabul edilmekteydi. Bunun dışında bir yabancı yurttaşlığa yalnızca meclis kararı ile kabul edilmekle birlikte; bu genellikle çok nadir karşılaşılan bir durumdur. Genellikle Atina'ya önemli maddi ve askeri katkılar sunan nüfuz sahibi yöneticileri veya dostlukları kazanılmak istenen bazı düşmanları onurlandırmak maksadıyla siyasi ya da diplomatik nedenlerle yurttaşlık verildiğine de rastlanılmaktadır (Martin, 2021, s. 233; Borowski, 1976, s. 106). Dolayısıyla yabancılara yurttaşlık imtiyazının tanınması oldukça istisnai bir durum olup, bu istisnanın ortaya çıkışındaki temel gaye, Atina kent devletinin kamusal çıkarlarına olumlu bir katkı sunma arayışıdır. Bu konu ile ilgili dokimasia süreci ise, yurttaşlık imtiyazı ile ödüllendirilecek olan kişinin, mahkeme huzurunda söz edilen koşulları taşıyıp taşımadığının incelenmesini kapsamaktadır. *Thesmothetes*¹¹ adı verilen bir arkhon bu sürecin başlatılmasından sorumlu olup, inceleme mahkemede jüri üyelerinin yapmış olduğu oylama sonucunda kesinleşmektedir (Borowski, 1976, s. 159).

Bahsi geçen dokimasia türüne MÖ 427'de Pelopennessos Savaşı sırasında Atina'nın müttetik olan Plataia hakkındaki inceleme örnek olarak verilebilir. Plataia, Sparta tarafından iki yıl süreyle ağır kuşatma şartlarına direnmiş ve buna rağmen Atina'ya olan bağlılığından vazgeçmemiş bir kent devletidir. Sparta iki yılın sonunda tüm kaynaklarını tükettiği Plataia'yı nihayet ele geçince; kentteki tüm yetişkin erkekleri öldürüp, kadın ve çocukları da köle haline getirmiştir (Demosthenes, 59. 102). Öte yandan bazı Plataialılar kentin düşmesinin ardından Atina'ya kaçabilmişlerdir. Bunun üzerine Atina da hayatta kalan Plataialılar'ı kuşatmada gösterdikleri cesaret nedeniyle yurttaşlık imtiyazı ile onurlandırmak istemiştir. Bu yurttaşlık imtiyazının dokimasia'sı ise, Atina

¹¹ Atina'da seçilen dokuz arkhon'un altı tanesi *thesmothetes* adını taşır. *Thesmothenes* adaletin tesis edilmesi ile ilgilenen hem adli ve hem de idari bir görevli olup, boule ya da ekklesia'da görülen dokimasia'larda idari işlemleri yürüttür (Harrison, 1971, ss. 13-14, 207).

yurttaşı olmak isteyen kişilerin gerçekten Plataialı olup olmadığının incelenmesi ve gerekirse şahitler yardımıyla bu kişilerin yurttaşlığa geçişlerinin oylanması sürecini içerir (Harrison, 1971, s. 207). Mahkeme huzurunda tek tek oylanarak dokimasia'dan geçen yurttaş adaylarının adları incelemelerinin tamamlanması sonucunda, Akropolis'te Athena Tapınağı'nın yanına dikilecek bir taş sütun üzerinde yazılmıştır. Bu taş sütunun dikilme nedeni ise, aradan geçen yıllarda Plataialıların soyundan gelenlerin de yurttaş olduklarını kanıtlayabilmelerine yardımcı olabilmektir. Özetle, bu istisnai yurttaşlık hakkı, dönemin şartlarının elverdiği ölçüde kayıt altına alınmaya çalışılmıştır.

Diğer taraftan 427'deki yasayla yurttaşlık hakkı kazanan Plataialıların, sıradan Atinalı yurttaşlara tanınan makamlara atanmalarına müsaade edilmediği görülmektedir. Söz gelimi yasa ile Plataialıların, rahiplik ya da arkhon'luk gibi dini ve üst düzey idari görevlere getirilmelerine izin verilmemiştir. Plataialıların sadece Atinalı kadınlarla olan yasal evliliklerinden doğacak çocuklarının bu hakları elde edebileceği de yasa da belirtilmiştir (Demosthenes, 59.105). Yine 406'da Sparta'ya karşı yapılan Arginousai Savaşı'nda Atina donanmasına gönüllü olarak hizmet veren tüm erkeklerin de benzer şekilde yurttaşlığa kabul edildiği görülmektedir (Sommerstein, 2018, s. 150).

Yurttaşlığa kabul konusunda istisnai bir durum da Perikles'in Aspasia'dan doğan gayri meşru çocuğu genç Perikles'in yurttaşlığa kabul edilmesi olayıdır. Politik yaşamının zirvesinde olduğu ve yurttaşlık yasasının çıkarılmasında ısrarcı bir tavır takındığı zamanlarda Perikles'in, ilki 460'da Ksanthippos, ikincisi 457'de dünyaya gözlerini açan Paralos adlarında meşru iki çocuğu bulunmaktaydı. Ancak Perikles çocuklarının ikisini de salgın nedeniyle art arda kaybedince, geride hiçbir meşru varisi kalmamıştır (Plutarkhos, *Per.* XXXVI; Martin, 2021, s. 145, 232). Perikles soyunun kaybolup gideceği korkusuyla, bizzat kendisinin önerdiği yurttaşlık yasasının kabul edilmesinden tam yirmi iki yıl sonra, MÖ 429'da gayri meşru oğlu genç Perikles'e yurttaşlık verilmesi için kent idaresine başvurmuştur. Olayı detaylarıyla anlatan Plutarkhos, Atina halkının iki oğlunu talihsiz bir şekilde kaybeden Perikles'in çektiği acıların ona gerçek bir ders olduğunu düşüncesiyle, "yasa dışı oğlunun aile soyundan sayılması ve ona kendi adının verilmesi isteğini kabul ettiklerini" belirtir (Plutarkhos, *Per.* XXXVII). Görüldüğü gibi, Atina'ya uzun yıllar hizmet etmiş önemli bir lider için mevcut yasaların emredici hükmüne karşılık, istisnai bir imtiyaz hakkı tanındığı anlaşılmaktadır. Ancak genç Perikles'in yurttaşlığa yasal olarak kabul edilmesinden sonra bile gayri-meşru yoldan dünyaya gelen bir çocuk olduğu kendisine hatırlatılarak *strategos* (general)'luk gibi devlet görevlerini üstlenmesinin tartışma konusu haline getirildiği söylenmektedir (Sina, 2011, s. 180).

Sonuç

Dokimasia, demos'un çıkarlarını korumak amacıyla geliştirilmiş etkili bir prosedürdür. Bu prosedür, Atina politik toplumunun bir parçası olabilmek için gerekli bir ayıklama sürecinin adı olmakla birlikte, yerine getirilmesi gereken bir dizi sorumluluğu da içerir. Söz gelimi yurttaşlık dokimasia'sı, genç erkeklerin yeterli fiziksel olgunluk ve zihinsel deneyime ulaşmadan toplum içinde kamusal kararlara katılımlarını engelleyen bir işlemdir. Dolayısıyla bu dokimasia süreci esasen, reşit, özgür ve Atinalı olmayanları boule ve halk meclisinden ve hatta askerlik hizmetlerinden uzak tutmak için başvuru olan bir tür emniyet unsuru olarak da görülebilir (Rhodes, 1972, s. 172; 2016).

Engellilere ilişkin dokimasia ise, sonrasında elde edilecek kamu yardımının, hak etmeyenlere verilmesinin önüne geçmek ve fiziksel olarak dezavantajlı konumdaki

yurttaşların kendilerini kentin organik bir parçası olarak görebilmelerine olanak sağlayacak bir uygulamanın layıkıyla uygulanmasına yardımcı olmaktadır. Engellilere ilişkin dokimasia bu yönüyle yine demos'un egemenliğini pekiştirmektedir.

Demos, atlar ve süvarilere ilişkin dokimasia yoluyla, savaşta uyumlu hareket eden atlara sahip etkili bir süvari gücüne kavuşmaktadır. Böylelikle atlı olarak askeri hizmet verecek kişinin fiziksel uygunluğu ve sağlığı konusunda belirli standartlar oluşturulmuş olur. Ayrıca demokratik rejime kökten karşı ve oligarşik eğilimler taşıyan yurttaşların süvari hizmeti altında demos'un egemenliği için muhtemel bir tehdit haline gelmelerinin de önüne geçilmektedir.

Öte yandan Atina kamusal yaşamı içerisinde dokimasia sürecinin zamanla değişime uğradığı da söylenebilir. Söz gelimi engelliler, *ephebos*lar ve süvarilerin dokimasia sürecinin yürütülmesi ya da yapılan incelemenin temel gayesi salt fiziksel bir yeterlilik tespitidir. Özellikle erken dönem bu üç dokimasia tipinde, beden fiziksel denetiminin yapıldığı görülmektedir. İlkinde fiziksel engel durumu, ikincisinde fiziksel olgunluk ve sonuncusunda da süvari ya da atların fiziksel yeterliliği dokimasia'nın konusu olmuştur. Bununla birlikte dokimasia'nın bu üç tipinde inceleme yapma ve sonunda oylama ile sürecini neticelendirmek için boule meclisi yetkili kılınmıştır. MÖ 462'de Ephialtes'in gerçekleştirdiği radikal reformlarla birlikte diğer üç dokimasia'ların yürütülmesinde halk mahkemelerinin yetkilendirilmeye başladığı görülmektedir. Memurların atanması, mecliste halka seslenecek hatiplerin belirlenmesi ve yabancılara yurttaşlık hakkının tanınması gibi süreçler hakkındaki dokimasia'larda oylama süreci mahkemelerde jüri üyeleri huzurunda gerçekleşir. Böylelikle jüri üyelikleri yoluyla da olsa demos'un dokimasia süreci üzerindeki dolaysız etkisi daha da artmıştır. Öte yandan, mahkemelerde yürütülen dokimasia'larda, yapılan inceleme daha çok moral bir değer taşımaktadır (Borowski, 1976, ss. 165-166; Kapparis, 2019, s. 202). Dokimasia'ların bu türlerindeki temel niyetin, adayın daha çok karakter uygunluğu yönlerinden değerlendirilmesi gerektiği yönündedir. Yabancıların yurttaşlığa kabulü konusundaki incelemede ise, söz konusu yabancıların Atina yurttaşlığına kabul edilmeye layık olup olmadığı inceleme konusu olmuştur.

Diğer taraftan kamusal bir mesele hakkında, halk huzurunda önerilerde bulunma talebindeki bir yurttaşın moral değerler açısından uygun nitelikler taşımaması, demos'u aslında bu yurttaşın muhtemel tehditlerinden de koruma amacını taşımaktadır. Örneğin seferberlik durumunda askerden kaçan ya da savaş esnasında kalkanını bırakıp teslim olan bir yurttaşın, savaş konulu bir oturumda mecliste yurttaşlara seslenmek istemesi kusurlu bir davranış olarak değerlendirilmiş olmalıdır. Ya da kendisini yetiştiren ailesine bile çekinmeden kötü muamelede bulunan birisinin, arasında kan bağı bulunmayan diğer kent sakinlerine davranışlarında daha az hoşgörülü olacağı varsayılmıştır.

Memur ve boule üyeleri hakkındaki dokimasia ise, hatırı sayılır bir güçle donatılmış kamu görevlileri ve yöneticiler için, gerekli koşullarda kullanılan bir tür veto hakkı veya kanunen atanmış bir kişinin göreve uygun bulunmadığı gerekçesiyle işe başlamasını engellemek için demos'a verilen etkili bir araç olarak görülmelidir (Rihll, 1995, s. 91; Headlam, 1891, s. 96). Atina idaresine çoğunlukla kura ile seçilen görevliler arasından atama yapıldığı için hem yurttaş hem de makamın gerektirdiği nitelikler açısından uygun olmayanların ayıklanmaya çalışıldığı söylenebilir. Öte yandan memuriyetlere ilişkin dokimasia'da, adayın yaşantısının kapsamlı bir şekilde bir bütün olarak araştırma konusu yapıldığı ileri sürülebilir (Adeleye, 1983, s. 295). Böylelikle kura sayesinde belirli bir kamu

makamı için atanmada eşit derecede fırsat sahibi olan tüm yurttaşlar arasında, adil bir seçim yapılmasına gayret gösterilmiştir.

MÖ 5. yüzyılın sonları ve 4. yüzyıldan itibaren boule meclisine üye olarak seçilen bir adayın, dokimasia'dan geçememesi ya da ölmesi durumunda ortaya çıkan ihtiyacı karşılamak üzere bir yedeği ya da vekili (*epilakhon*) bulundurulmaya başlanmıştır. Bazı yorumcular yedek üyenin, seçilen her iki üye için bir adet yedek şeklinde belirlendiğini ileri sürmektedir (Rihll, 1995, s. 93). Dolayısıyla 500 kişilik üyeye sahip bir boule'nin tam randımanlı çalışabilmesi için her yıl ortalama olarak en az 750 aday (500 asil ve 250 yedek) seçilmesi zorunludur. Yedek adayların, kamu görevlerinin yürütülmesinde herhangi bir aksama yaşanmaması için belirlendiği anlaşılmaktadır. Boule üyeleri açısından yedek aday sürecinin, veba gibi salgın hastalıklar nedeniyle ölümlerin yaşanmadığı olağan koşullarda da devam etmiş olması, en azından boule üyeleri arasında dokimasia'ya tabi tutulup reddedilen aday sayısının göz ardı edilemeyecek kadar az olmadığı sonucunu ortaya koyabilir.

Yine hangi gerekçe ve makam için dokimasia süreci işletilirse işletilsin, incelenen adayın yanıtlarının tanıklar aracılığıyla delillendirdiği anlaşılmaktadır. Dokimasia adayının beyanı karşısında söz alıp, konuşmak isteyen herkese fırsat tanındığı görülmektedir. Nihayetinde boule ya da mahkemede jüri üyeleri tarafından yapılan oylamayla adayın belirli bir makama atanması ya da bahsi geçen imtiyaza sahip olup olamayacağı tasdik edilmektedir.

Sonuç olarak dokimasia, modern kamu yönetimi ve uzman bürokratik bir denetim mekanizmasının henüz gelişmediği tarihsel bir süreçte, radikal demokratik bir uygulama olarak demos egemenliğinin güvence altına alınması için geliştirilmiş etkili bir prosedürdür. Farklı tür ve özellikleri bulunmakla birlikte, temelinde fiziksel ya da moral standartlar yoluyla demos ya da bir bütün olarak kent çıkarlarını koruma endişesi taşımaktadır. Dokimasia, Eski Yunan demokrasisinin temel ilkelerinden birisi olan "denetim" kültürünün, kamu huzurunda vücut bulmuş halidir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<i>Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</i>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<i>It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</i>
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

Antik Kaynaklar

Aechin. (=Aechines, *Oratory 1*). Kullanılan Çeviri: *Speeches from Athenian Law*. (2011). (M. Gagarin, Ed.). Austin: University of Texas Press.

Ar. *Sph.* (=Aristophanes, *Sphakes*). Kullanılan Çeviri: Aristophanes. (2016). *Eşekarıları*. (S. Eyüboğlu-A. Erhat, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Ar. *Hip.* (=Aristophanes, *Hippeis*). Kullanılan Çeviri: Aristophanes (2024). (R. Tordoff, Trans.). *Cavalry*. Dublin: Bloomsbury.

Aristot. *Ath. Pol.* (=Aristoteles, *Athenaion Politeia*). Kullanılan Çeviri: Aristotle. (1891). *Constitution of Athens*. (T. J. Dymes, Trans.). London: Seely and Co.

Dem. (=Demosthenes, *Oratory 57, 59*). Kullanılan Çeviri: *Speeches from Athenian Law*. (2011). (M. Gagarin, Ed.). Austin: University of Texas.

Pl. *Nom.* (=Platon, *Nomoi*). Kullanılan Çeviri: Platon. (2019). *Yasalar*. (C. Şentuna, S. Babür, Çev.). Ankara: Pharmakon.

Plut. *Sol.* (=Plutarkhos, *Solon*). Kullanılan Çeviri: Plutarkhos. (2011). *Solon & Poplicola*. (M. Mete, Çev.). İstanbul: İdea.

Plut. *Per.* (=Plutarkhos, *Perikles*). Kullanılan Çeviri: Plutarkhos. (2011). *Perikles & Fabius*. (M. Mete, Çev.). İstanbul: İdea.

Ksen. *Mem.* (=Ksenophon, *Memorabilia*). Kullanılan Çeviri: Ksenophon. (1997). *Sokrates'ten Anılar*. (C. Şentuna, Çev.). Ankara: TTK.

Ksen. *Ath. Pol.* (=Ksenophon, *Respublica Atheniensium*). Kullanılan Çeviri: Ksenophon. (2021). *Spartalıların Devleti&Atinalıların Devleti*. (O. Demir, Çev.). İstanbul: Pinhan.

Ksen. *Oec.* (=Ksenophon, *Oeconomicus*). Kullanılan Çeviri: Ksenophon. (2022). *Oikonomikos*. (A. Çokona, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Lys. (=Lysias, *Oratory 14-15, 24, 31*). Kullanılan Çeviri: *Lysias, The Oratory of Classical Greece Volume 1*. (2000). (S. Todd, Trans.). Austin: University of Texas.

Lys. (=Lysias, *Oratory 16*). Kullanılan Çeviri: *Lysias, The Oratory of Classical Greece Volume 2*. (2000). (S. Todd, Trans.). Austin: University of Texas.

Thuk. (=Thukydides). Thukydides. (2017). Kullanılan Çeviri: *Peloponnesos Savaşları*. (F. Akderin, Çev.). İstanbul: Belge.

Modern Kaynaklar

Adeleye, G. (1983). The Purpose of the dokimasia. *Greek-Roman and Byzantine Studies*, 24(4), 12-24.

Borowski, F. S. (1976). Dokimasia: A study in Athenian constitutional law [Unpublished Ph.D Thesis, University of Cincinnati].

Bugh, G. R. (1988). *The Horsemen of Athens*. New Jersey: Princeton University.

Burckhardt, J. (2020). *Yunan Kültürü Tarihi*. (N. Nirven, Çev.). İstanbul: Pinhan.

Croix, G.E.M. (2013). *Antik Yunan Dünyasında Sınıf Mücadelesi*. (Ç. Sümer, Çev.). İstanbul: Yordam.

Diller, A. (1935). Scrutiny and appeal in Athenian citizenship. *Classical Philology*, 30(4), 302-311.

- Finley, M. I. (1981). The Elderly in classical Antiquity. *Greece & Rome*, 28(2), 156-171.
- Gagliardi, L. (2009). "Athenian Dokimasiai, A Response to Stephen Todd". Symposium Vorträge Zur Griechischen und Hellenistischen Rechtsgeschichte, 25–30 August 2009, Wien, 2010, 99-108.
- Garland, R. (2001). *The Piraeus from the fifth to the first century BC*. London: Bristol Classical.
- Harris, E. M. (2013). *The Rule of Law in action in Democratic Athens*. New York: Oxford University.
- Headlam, J. W. (1891). *Election by lot at Athens*. London: Cambridge University.
- Kundakçı, D. (2018). Atina Demokrasisi'nin zayıf karnı: leitourgia, sykophantes ve ostrakismos uygulamaları. *FLSF*, 26, 241-266.
- Kraut, R. (1984). *Sokrates and the state*. Princeton: Princeton University.
- Lipson, L. (1964). *The Democratic Civilization*. New York: Oxford University.
- Martin, T. R. (2021). *Perikles*. (Ü. E. Uysal, Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- MacDowell, D. (Ed.) (1971). *Aristophanes-Wasps*. Oxford: Oxford University.
- MacDowell, D. (1986). *The Law in classical Athens aspect of Greek and Roman life*. New York: Cornell University.
- MacDowell, D. (2005). "The Athenian procedure of Dokimasia of Orators". Enthalten in Symposium 2001, Wien, 79-87.
- Rhodes, P. J. (1972). *The Athenian Boule*. London: Oxford University.
- Rhodes, P. J. (1985). *A Commentary on the Aristotelian Athenaion Politeia*. London: Oxford University.
- Rhodes, P. J. (2016). "Dokimasia". *Oxford Classical Dictionary*. Erişim adresi: [Dokimasia | Oxford Classical Dictionary \(oxfordre.com\)](https://www.oxfordre.com/ocd/article/doi/10.1093/acref/9780190152831.013.101)
- Rhodes, P. J. (2019). *Antik Yunan'ın Kısa Tarihi*. (C. Atay, Çev.). İstanbul: İletişim.
- Rihll, T. E. (1995). Democracy denied: Why Ephialtes attacked the Areiopagus. *The Journal of Hellenic Studies*, 115, 87-98.
- Schwuchow, S. C. ve Tridimades, G. (2022). The Political economy of Solon's law against neutrality in civil wars. *Public Choice*, 192, 249-272.
- Sina, A. (2011). *Atinalı Perikles, Yaşamı ve Dönemi*. Ankara: Tiydem.
- Sommerstein, A. H. (2018). Foreign birth and Athenian citizenship in Aristophanes. In *Studies on Greek Law, Oratory and Comedy*, (D. M. MacDowell, Ed.). (ss. 149-158). New York: Routledge.
- Todd, S. (2010). "The Athenian Procedure(s) of Dokimasia". Symposium 2009 Vorträge Zur Griechischen Und Hellenistischen Rechtsgeschichte, 25–30 August 2009, Wien, 73-98.
- Tordoff, R. (Ed). (2024). *Aristophanes-Cavalry*. Dublin: Bloomsbury.
- Tracy, S. V. (2003). Oligarchy versus Democracy 338 to 262 B.C. In *Athens and Macedon* (ss. 9-14). London: University of California.
- Worley, L. J. (2021). *Hippeis, The Cavalry of Ancient Greece*. New York: Rotledge.

Görsel Kaynakça

Şekil 1. Dokimasia Painter, “Courtesy of Antiken Museum, Staatliche Museen”, Berlin.
Erişim adresi: [\(25\) The Dokimasia Painter at Morgantina | Jenifer Neils - Academia.edu](#)